

Tiede ja kirjastot jälkidigitaalisessa yhteiskunnassa

Tieteellisten kirjastojen tehtävä on niiden historian aikana rakentunut tukemaan Robert K. Mertonin muotoilemaa tieteellisen yhteisömuotoisuuden normia: ”Tieteellinen tieto on sosiaalisen yhteistyön tulosta ja sen pitäisi olla avointa ja koko tieteellisen yhteisön vapaassa käytössä”. Painettuna aikana tämä toteutui keräämällä tieteellisiä julkaisuja kirjastojen kokoelmiin ja antamalla niitä tiedeyhteisön käyttöön kirjastoverkon välityksellä paikallis- ja kaukolainoina.

IFLAN trendiraportin yksi keskeisistä väitteistä on: uudet teknologiat sekä laajentavat että rajoittavat yksilöiden tiedonsaantia. Tietotekninen kehitys on tuonut tiedeyhteisön tilanteeseen, jossa sen on tehtävä päätös noudatetaanko tuota tieteellisen yhteisömuotoisuuden normia jatkossa vai siirrytäänkö tieteen markkinoille, joilla tieteen tulokset kuuluvat vain niille, joilla on varaa ostaa julkaisuja ja muita tieteen tuotteita.

Tieteen markkinaistuminen on korostunut viime vuosina poliittisen hyöty- ja tuottavuuspuheen myötä. Samalla tieteen ulkoiset arvot ovat alkaneet vaikuttaa entistä enemmän tiedeyhteisön tapaan toimia ja jaella toiminnan tuloksia. Onneksi myös vastakkaisia virtauksia on olemassa.

Nykyinen teknologia avaa täysin uusia mahdollisuuksia tieteen tulosten julkaisemiseen, jakeluun ja käyttöön. Kärjistetysti voi myös sanoa, että nykyisellä tieteen julkaisumäärillä tehokas tieto- ja viestintäteknologia on ainoa mahdollisuus niiden avoimeen ja vapaaseen käyttöön.

Tieteellisten kirjastojen roolin tulee muuttua tukemaan avointa ja koko tieteellisen yhteisön vapaata käyttöä. Sen ohelle entistä tärkeämmäksi on muodostunut tieteellisen tiedon hyödyntäminen kaikkien kansalaisten ja organisaatioiden elämässä. Mertonin normia voikin laajentaa tietoyhteiskunnan normiksi: ”Tieteellinen tieto on sosiaalisen yhteistyön tulosta ja sen pitää olla avointa ja koko yhteiskunnan vapaassa käytössä”.

Tieto ja erityisesti tieteellinen tieto palvelee eniten koko yhteiskuntaa kun se on vapaasti kaikkien tarvitsijoiden saatavilla. Tieto ei myöskään kulu käytössä vaan se lisää tietämystä ja siten uutta tietoa ja parantaa ihmisten elämisen edellytyksiä.

Tieteellisten kirjastojen suurin haaste on hypätä palvelutuotannossaan jälkidigitaaliseen yhteiskuntaan ja sen tapoihin toimia. Tiede tehdään entistä enemmän digitaalisilla välineillä. Ne

digitaalisen maailman tavat toimia, jotka mallinnettiin painetusta maailmasta, alkavat olla osin vanhentuneita. Verkkoviestintä, tietoverkossa tapahtuva yhteistyö ja globaali yhteisöllisyys ovat muodostuneet kansainvälisen tiedeyhteisön tavaksi tehdä omaa työtään.

Uudet tavat vaativat uudenlaista osaamista. Ne vaativat myös poliittista vaikuttamista ja osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun tieteen ehdoista ja reunaehdoista meiltä kaikilta. Keskustelua tieteellisten kirjastojen tulevaisuudesta on vaarallista antaa vain ulkopuolisten käsiin.

- Jarmo Saarti